

PRIKAZI NOVIH KNJIGA I ČASOPISA**REVIEWS OF NEW BOOKS, MAGAZINES****ZSUZSANA BACSI, ERNŐ KOVÁCS: RAZVOJNE KARAKTERISTIKE PREKOGRANIČNIH REGIJA, MIKROREGIONALNA, MULTIFUNKCIONALNA I RAZVOJNA ASOCIJACIJA KESZTHELY - HÉVÍZ - ZAPADNOBALATONSKA RADIONICA ZA DRUŠTVENO-ZNANSTVENA ISTRAŽIVANJA, KESZTHELY, 2007., 204 STR.**

U siječnju 2006. mikroregionalna, multifunkcionalna i razvojna udruga Keszthely -Heviz, Poljoprivredni fakultet Georgikon iz Keszthelyja i Visoko gospodarsko učilište u Križevcima počeli su projekt suradnje u sklopu Programa susjedstva Europske unije Interreg III A Slovenija - Mađarska - Hrvatska »Razvojne karakteristike prekograničnih regija« (SLO-HU-CRO-4012-106/2004/01/HU-74).

U tom projektu istraživano je granično područje Hrvatske i Mađarske kao studija slučaja radi identificiranja mogućnosti suradnje koja bi bila korisna za gospodarstvo s obje strane granice. Socioekonomska situacija istražena je korištenjem intervjua i upitnika kao primarnih izvora informacija. Na osnovi rezultata istraživanja sastavljen je nastavni program koji sadržava osnovni nastavni materijal za 30-satni obrazovni program namijenjen izobrazbi stručnjaka koji rade u hrvatsko-mađarskim graničnim regijama.

Glavni je cilj nastavnog materijala (koji je dopunjen i nizom power-point prezentacija) izobrazba stručnjaka iz područja turizma, zaštite okoliša, obrazovanja, poduzetništva i sl. za učinkovit rad u ruralnom prostoru, pomoć u održavanju i razvoju ekonomskih, sociokulturnih i ekoloških funkcija ruralne regije, produbljivanje i proširenje znanja stručnjaka koji traže posao u graničnim regijama, a sposobni su analizirati specifičnu situaciju koja proizlazi iz graničnog položaja, zatim identificiranje i iskorištavanje posebnih mogućnosti koje proizlaze iz te situacije i, napokon, svladavanje posebnih teškoća koje proizlaze iz položaja uz granicu. Ovaj nastavni materijal u prvom redu služio bi u popuni programa specijalističkih studija koji se bave ruralnim razvojem s obje strane granice. Kako je riječ o novom interdisciplinarnom i znanstvenom pristupu razvoja ruralnih sredina u hrvatsko-mađarskom pograničnom području, ovaj udžbenik može biti koristan i ostalim zainteresiranim stranama koje su na bilo koji način uključene u ruralne procese i razvoj.

Nastavni materijal stavlja poseban naglasak na predstavljanje programa pomoći i fondova koje Europska unija daje za te regije, na iskustvo uspješnih primjera prekogranične suradnje te na prilagodbu tog iskustva hrvatsko-mađarskom graničnom prostoru kao prostoru studije slučaja sadašnjeg projekta.

Udžbenik je strukturiran u pet poglavlja i opremljen mnogim slikovnim, tabličnim i grafikonskim priložima. Na kraju je udžbenika popis korištene literature.

Prvo poglavlje sumira osnovne pojmove regionalne ekonomike, odnosno ključne pojmove potrebne za procjenjivanje graničnih regija koji će se upotrebljavati u raspravama koje slijede, pa se student može koristiti udžbenikom kao kompaktnom cjelinom. U ovom poglavlju bit će protumačeni glavni čimbenici regionalnog razvoja, rasta i konkurentnosti, najvažniji modeli regionalnog razvoja, pristupi tih modela konvergenciji razvojnih razina regija, moguća uloga i važnost državne intervencije u pokušaju smanjivanja regionalnih razlika. U posljednjem dijelu prvog poglavlja dani su glavni pokazatelji koji se mogu koristiti za opis i analizu razvojnih razina regija i usporedbu prostornih razlika.

U drugom poglavlju detaljno se raspravlja o graničnom položaju i prekograničnoj suradnji. Opisan je pojam graničnog položaja, specifične karakteristike, problemi i mogućnosti koji proizlaze iz te granične situacije i teoretski pristup vrednovanju važnosti tih karakteristika. Zatim se opisuju povijest i evolucija granične suradnje onako kako se razmatraju u regionalnoj politici Europske unije, mjere i resursi koje Europska unija osigurava kao pomoć za prekograničnu suradnju te glavne vrste projekata i iskustvo s njima.

U trećem poglavlju opisuje se razvoj perifernih graničnih regija i prekograničnih programa suradnje u Mađarskoj poslije tranzicije 1990., s posebnim osvrtom na rezultate i iskustva koja se odnose na prekograničnu suradnju u proteklih 16 godina.

Četvrto poglavlje usredotočuje se na hrvatske županije smještene uz mađarsku granicu, opisujući prirodne i socioekonomske karakteristike tih područja i pokazujući novije procese ruralnog razvoja u Hrvatskoj s obzirom na buduće hrvatsko članstvo u Europskoj uniji.

U posljednjem, petom poglavlju sumiraju se mogućnosti suradnje i razvojne mogućnosti graničnih županija Hrvatske i Mađarske, oslanjajući se na rezultate istraživanja provedenog u sklopu sadašnjeg projekta.

Ova knjiga/udžbenik rezultat je opširnih znanstvenih analiza i istraživanja ruralnog i prostornog razvoja pograničnih županija u Mađarskoj i Hrvatskoj te su naznačene mogućnosti zajedničke suradnje i razvojni prioriteti, i oni u turizmu te kulturni, stručni i znanstveni kao pretpostavke općeg razvoja u spominjanim pograničnim područjima. Knjiga je objavljena na mađarskom, hrvatskom i engleskom jeziku i kao takva pridonosi razumijevanju problematike ruralnog razvoja u Hrvatskoj.

Silvije Jerčinović

VLADIMIR KALŠAN, MEĐIMURSKA POVIJEST, ČAKOVEC, 2006., 500 STR.

Povijest Međimurja jedna je od mnogih hrvatskih lokalnih povijesti koja je dosad samo površno obrađena. Iako su se mnogi hrvatski povjesničari bavili zbivanjima koja više ili manje zadiru u područje Međimurja, prije svega poviješću velikaškog roda Zrinskih i zrinsko-frankopanskom urotom iz 17. stoljeća, ipak je cjelovit prikaz međimurske povijesti dosad izostao. Jedini tekst koji pretendira cjelovito prikazati povijest Međimurja jest knjiga Rudolfa Horvata »Povjest Međimurja«, no tu je riječ o tekstu čija je originalna verzija danas već stara cijelo stoljeće. Iako je ta knjiga u vrijeme nastanka bila jak argument u prilog pokretu za priključenje Međimurja matici Hrvatskoj te je kasnijim nadopunjavanjem u vrijeme Drugoga svjetskog rata i pretiskom koji je bio dostupan javnosti zauzimanjem čakovečkog ogranka Matice hrvatske 90-ih godina 20. stoljeća mnoge važne podatke iz povijesti Međimurja otrgnula zaboravu, Horvatovo djelo pisano je u duhu koji je u hrvatskoj historiografiji već davno napušten. Ta se knjiga izborom građe i izvora, ali i pristupom samoj građi i njezinoj kontekstualizaciji ipak ne može ubrojiti u modernu povijesnu znanost. Stoga je najnoviji prikaz cjelokupne povijesti Međimurja od pretpovijesti do danas knjiga međimurskog povjesničara Vladimira Kalšana pod naslovom *Međimurska povijest* važan doprinos osuvremenjivanju spoznaja o prošlosti međimurskoga kraja i njegovih stanovnika. Ona se ne ograničava, kao u Rudolfa Horvata, na političku povijest ili povijest »velikih ljudi«, zanemarujući pritom manje burna razdoblja, nego upravo suprotno, pokušava u tom povijesnom tkivu ispuniti praznine i međimursku povijest prikazati u punini, kako slavne ili tragične trenutke, tako i manje atraktivne, ali ne i manje važne procese dugog trajanja koji su te vrhunce omogućili stvo-

rivši podlogu za njih. Tako se autor ne ograničava samo na razdoblje feudalne vladavine Zrinskih, nego oslikava i manje poznate međimurske feudalne gospodare koji su im prethodili. Ne ograničava se samo na opis zbivanja iz 1918. godine kojima je Međimurje priključeno matici, nego jednaku pozornost posvećuje i narodnom pokretu koji je tomu prethodio, a kojim je hrvatstvo Međimurja očuvano unatoč žestokom mađarizacijskom naporu Ugarske itd.

Sama knjiga podijeljena je na 13 poglavlja. Nakon *Uvoda* (9-11) Kalšan se ukratko osvrće na tragove pretpovijesnog doba u Međimurju (*Pretpovijest*, 11-14), a zatim opisuje rimsku vlast u Međimurju (*Rimljani u Međimurju*, 15-17). U poglavlju *Srednji vijek* (18-56) prikazuje začetke organizacije Međimurja u društvene, državne i duhovne strukture, od kojih su neke i do danas opstale ili bar ostavile važnog traga. Međimurski feudalni veleposjed, koji je u srednjem vijeku bio u vlasništvu mnogih moćnih feudalnih obitelji, od kojih su Lackovići i Celjski ostavili velik trag na ukupnu hrvatsku povijest, a koji je oformljen u srednjem vijeku, označio je početak formiranja međimurske posebnosti unutar većih državnih cjelina. Iz tog je razdoblja važna i crkvena podjela nadležnosti, u kojoj je Međimurje pripalo zagrebačkoj biskupiji, što je u kasnijim razdobljima imalo presudnu ulogu za očuvanje hrvatskog identiteta u Međimurju i hrvatstva Međimurja. Prelazak u novi vijek na području Međimurja označila je vladavina velikaškog roda Zrinskih, koja je trajala sve do druge polovice 17. stoljeća.

Tim se razdobljem autor pozabavio u sljedećem poglavlju (*Zrinski u Međimurju*, 57-135) u kojem prikazuje važnost državničke i poduzetničke aktivnosti Zrinskih za Međimurje, ali i širi hrvatski, pa čak i austrijski i mađarski prostor. To je i razdoblje osmanlijskog proboja na granice Međimurja, čime se Kalšan također opširno bavi. Sukob s vladajućom habsburškom dinastijom i poraz Zrinskih označio je veliku prekretnicu za Međimurje, to više što je neposredno nakon suzbijanja njihove moći i uništenja njihova roda u Velikom turskom ratu osmanska opasnost udaljena od tog prostora, pa je u tim zbivanjima Međimurje, nakon razdoblja u kojem je igralo ulogu centra za hrvatsku i širu srednjoeuropsku povijest, ponovno prebačeno u drugi plan. No Kalšan pritom ne pada u zamku pred kojom su mnogi njegovi prethodnici poklekli, nego jednako detaljno i strpljivo priča priču o Međimurju i zašto je Međimurje izgubilo važnost za širi politički prostor.

U sljedećim poglavljima (*Na pragu novog doba*, 136-161 i *Brze promjene*, 162-224) prikazuje nedaće koje su Međimurje snašle pod direktnom upravom dvorske komore te nesnalaženje pojedinih plemićkih obitelji u novim okolnostima u kojima se feudalno ustrojstvo sve više pokazuje nedoraslim potrebama novovjekog društva. No nakon razdoblja lutanja i traženja najprikladnijih ekonomsko-političkih formi, potkraj 18. stoljeća u Međimurju vlast preuzima feudalna obitelj Feštetića, koji su obilježili sljedeće stoljeće međimurske povijesti. To je razdoblje u kojem je Međimurje postupno, bez velikih revolucionarnih potresa, počelo iz feudalnog prelaziti u moderno građansko društvo, u čemu nije zanemariv ni prinos samih Feštetića, koji su poduzetničkim duhom nadmašili mnoge prijašnje međimurske gospodare i pod čijom je vlašću nemali broj Međimuraca vlastitim snagama uspio otkupiti feudalne obveze i steći slobodu. No jačanjem nacionalizma u srednjoj Europi u Međimurju je na dnevni red došao problem teritorijalnog razgraničenja novonastalih nacija - mađarske i hrvatske. Kako su obje polagale pravo na Međimurje, mađarska na temelju povijesnog, a hrvatska na temelju prirodnog prava, druga polovica 19. i prva polovica 20. stoljeća u Međimurju su protekle u znaku njihova sukoba.

No osim toga državno-pravnog i nacionalnog spora, Kalšan u sljedećim poglavljima (*Pod Mađarima u Austro-Ugarskoj Monarhiji*, 225-269, *U državi Južnih Slavena*, 270-307, *U Drugom svjetskom ratu*, 308-377) jednaku pozornost posvećuje i drugim društvenim, kulturnim i ekonomskim gibanjima koja su uvelike odredila današnje međimursko društvo. Tad su utemeljeni glavni trendovi u dugoročnim privrednim kretanjima u Međimurju, a međimursko društvo počelo je svoj put prema urbanizaciji i modernizaciji koji ni danas nije izgubio na zamahu. To je i razdoblje

u kojem je Međimurje poharano dvama svjetskim ratovima, od kojih je samo drugi ostavio veću materijalnu štetu, no i jedan i drugi uzeli su nemjerljiv danak u ljudskim životima. Na kraju Drugoga svjetskog rata Međimurje je u političkom smislu doživjelo konačno pripojenje Hrvatskoj i definitivni prekid svih državnih veza s Mađarskom, no istodobno je kao i ostatak države potpalo pod komunističku vlast, koja je trajala sve do potkraj 20. stoljeća. Kalšan to razdoblje opisuje u poglavlju *Pod komunističkom vlašću 1945. - 1990.* (378-429), no pritom naglasak, osim na novi politički ustroj, stavlja i na završno razdoblje socioekonomske modernizacije, što je od Međimurja upravo tada stvorilo jednu od najnaprednijih hrvatskih regija. Svoj prikaz autor završava opisom posljednjih petnaestak godina međimurske povijesti (*U samostalnoj Republici Hrvatskoj*, 430-450), obilježenih dugoočekivanim ostvarenjem državne nezavisnosti Republike Hrvatske i pozicioniranjem Međimurja na istaknuto mjesto poveznice RH prema njezinu srednjoeuropskom okružju. Uz zaključak (451-453), knjiga je opremljena i mnogobrojnim korisnim pomagalicama - popisom kratica, opširnom bibliografijom, imeničnim katalogom i katalogom toponima.

Ovom je knjigom, koja se s pravom može svrstati u postideološku historiografiju, jer bez velikog emocionalnog naboja pripovijeda o potencijalno osjetljivim povijesnim temama (hrvatsko-mađarskom sukobu, komunističkoj vlasti u Međimurju i sl.) Međimurje napokon dobilo moderan povijesni pregled. Sada povjesničarima koji se bave poviješću Međimurja preostaje samo da novim istraživanjima dopune i upotpune Kalšanovu sliku međimurske povijesti. Nema sumnje da će popularizacija međimurskih tema u hrvatskoj historiografiji i odgoj nove generacije međimurskih povjesničara također biti jedna od bitnih posljedica ove višestruko korisne knjige.

Goran Hutinec

HRVATSKI SJEVER. KNJIŽEVNOST - KULTURA - ZNANOST, MATICA HRVATSKA ČAKOVEC, UR. ZVONIMIR BARTOLIĆ, BR. 1-4, TEČAJ XI, ČAKOVEC, 2006., STR. 180.

Hrvatski sjever zanimljiv je časopis koji je ponajprije upornošću svoga glavnog urednika Zvonimira Bartolića doživio 11. godinu izlaza. Tema broja je 30. godišnjica smrti dr. Zvonimira Žganca, jednog od najpoznatijih hrvatskih etnomuzikologa (temeljna mu je struka bila pravo) i važnoga hrvatskog narodnog prosvjetitelja u Međimurju. Uvodno su dana tri pozdravna govora vezana uz ovu obljetnicu, i to Srećka Tota, Grozdane Marošević i Jerka Bezića. O životu i djelu Vinka Žganca tekst je napisao Zvonimir Bartolić, a on predstavlja govor prigodom otkrivanja poprsja dr. Žgancu u Vratišincu 2006. godine.

O knjizi Zvonimira Bartolića, Sjevernohrvatske teme, knj. 8, odnosno o pučkom pjesništvu pomorskih Hrvata napisao je ogled Ernest Barić, a o istome je pisao i Đuro Franković u tekstu »Pučko pjesništvo pomorskih Hrvata«. Slijede pjesme Mate Marčinka, Branke Jagić-Zagorke i Zvonimira Dubravskog (tj. Zvonimira Bartolića).

Iznimno je zanimljiva Bartolićeva dramatična autobiografija s bibliografijom knjiga koje je objavio. Ona je i svojevrsna ispovijed, ali i izvor za buduće istraživače hrvatske kulture jer opisuje svakodnevicu seljačkog djeteta koje su upustilo u školovanje pod teškim materijalnim i drugim uvjetima. Bez ove autobiografije bilo bi mnogo teže razumjeti motive Bartolićeva stvaranja, a posebice društvenog i političkog djelovanja.

Nakon toga objavljen je rad Tomislava Matića o Severinskoj buni 1755. godine. Zvonimir Bartolić napisao je zanimljiv članak o potiskivanju hrvatskih kajkavskih toponima s brojnim primjerima. Nakon toga objavljen je iznimno zanimljiv tekst o preporučenim i zabranjenim rad-

njama u tradicijskoj kulturi zaladskih (pomurskih) Hrvata Erike Balažin. Laszlo Ravazdi napisao je tekst o Sigetu koji je s mađarskog preveo Đuro Franković. Potonji je javnosti predstavio da su i Slovaci opjevali boj pod Sigetom, ali šteta što se iz teksta ne vidi kad je nastala ta pjesma. Zvonimir Bartolić predstavio je i dvije pjesme (spričavanja) o smrti Nikole Zrinskoga.

O nedavno preminulom znamenitom hrvatskom etnologu i koreografu dr. Ivanu Ivančanu, rođenom u podravskom selu Molve, in memoriam je napisao Franjo Marciuš, a Zvonimir Bartolić o hrvatskom jezikoslovcu Stjepku Težaku i Miroslavu Vuku Croati. O Vuku Croati životopis je napisala i Ana Žiškovec. Ivo Horvat piše o potrebi djelotvorne obrane hrvatskoga jezika, daje kritiku časopisu *Veno* i odgovor Igoru Baksi.

Osobno mi je jedan od najzanimljivijih napisa u ovom broju *Hrvatskog sjevera* članak Zvonimira Bartolića »Međimorstvo/Međimurstvo - što je to?«. Slijedi tekst Franje Marciuša o dvije memorijalne svečanosti u studenome 2006. održane u Nedelišću u povodu tiskanja najstarije hrvatske kajkavske knjige 1574. i 342. godišnjice smrti Nikole Zrinskog. Na kraju su objavljeni prikazi nekoliko knjiga.

Hrvoje Petrić

PODRAVSKI ZBORNİK 2006., BROJ 32, MUZEJ GRADA KOPRIVNICE, KOPRIVNICA, 2006., 391 STR.

Ovogodišnji broj *Podravskog zbornika* posvećen je 75. obljetnici hrvatske naivne umjetnosti odnosno Hlebinskoj slikarskoj školi, o čemu govori i naslovnica na kojoj je prikazana slika Ivana Generalića »Ples v goricaj«. Ostale su tematske cjeline »Suvremene teme« (3 članka), »Zaštita spomenika kulture« (7), »Povijest umjetnosti« (3), »Povijest i kulturna povijest« (12), »Etnografija, etnologija i kulturna antropologija« (6), »Prirodoslovlje« (1), »Knjižničarstvo« (1) te »Književni prilozi« (6). U zborniku je objavljeno 46 članaka.

Poglavlje »Suvremene teme« počinje izvatkom iz građevinsko-tehničke studije Podravske brze ceste, sektor: granica R. Slovenija - Varaždin - Virovitica koja je izrađena 2003. godine. Autor izvatka je Mladen Matica. U tekstualnom i grafičkom dijelu Podravina je obrađena kao jedna cjelina. Studija nudi četiri varijante trase buduće Podravske brze ceste koje su opisane u tekstualnom dijelu. Autor izvatka grafički je prikazao izabranu najpovoljniju trasu Podravske brze ceste na dva kartografska prikaza u mjerilu 1:100.000. Zdravko Šimunić daje kratak osvrt na Studiju utjecaja na okoliš utisnih bušotina INA- Naftaplina. Proizvodnja plina i nafte ima posljedice na okoliš, a koliko je on zapravo negativan na svekoliki život još je nepoznanica. To je zapravo i razlog velike sumnjičavosti stanovnika Podravine prema, kako stručnjaci tvrde neškodljivom za okoliš, utiskivanju otpada u naftno-plinske bušotine. Riječ je o bušotinama Molve-4, Dinjevac-1, Legrad-1 i Kalinovac 6. Lokalna i regionalna samouprava tvrde da se u bušotine utiskuje samo otpad nastao na ovom području. O svjetskom ekološkom vrtu mira u središtu Podravske Sesveta nastalom 2003. godine pišu Branko Begović i Ivan Derežić.

Pet članaka na temu zaštite spomenika kulture opisuje djelovanje Hrvatskog restauratorskog centra Ludbreg: Davor Bešvir tako opisuje konzervatorsko-restauratorske radove na glavnom oltaru franjevačke crkve Presvetog Trojstva u Slavonskom Brodu, Maja Vrtulek na zbirci sakralne umjetnosti u kapeli Sv. Križa u dvorcu Batthyuny, Ada Vrtulek Gerić na zastavi iz zbirke cehalija Muzeja Grada Koprivnice, Venija Bobnjarić-Vučković govori o preventivnoj zaštiti crkvenog tekstila 18. i 19. stoljeća iz kapele Sv. Križa u Križovljanu, a Ivan Srša obrađuje ludbrešku dvorsku kapelu Sv. Križa s povijesnog i povijesno-umjetničkog gledišta. Autor povezuje kapelu

s relikvijom Presvete Krvi Isusove koja je u njoj bila sve do 1787. godine. Želimir Laslo piše o Galeriji likovne umjetnosti - Hlebine u obliku konzervatorskih i muzeoloških natuknica. Velimir Ivezić opisao je obnovu dviju skulptura iz fundusa Galerije Stari grad u Đurđevcu.

Povijest umjetnosti pokrivena je člancima s područja đurđevačke Podravine. U povodu 30 godina đurđevačke Galerije Stari grad, Zdravko Šabarić opisao je povijest njezina nastanka, izložbe i udruge koje su prethodile njezinu nastanku, nastanak zavičajnog fundusa Galerije i izložbe od njezina osnutka do danas. Edita Janković-Hapavel opisala je djelovanje Galerije od 1998. do 2006. godine. Branko Begović posvetio je članak baroknim sakralnim spomenicima u župi Kloštar Podravski (Župna crkva sv. Benedikta, kiparska grupa »Bijeg u Egipat«, antipedij oltara sv. Barbare).

Sedam članaka posvećeno je središnjoj temi Hrvatske naivne umjetnosti. Početak naive veže se uz izložbu grupe Zemlja otvorenu 13. rujna 1931. godine o kojoj govori pretisak članka Ljube Babića iz novina *Obzor* prigodom izložbe u »starom Umjetničkom paviljonu«. Željka Zdelar posvetila je jedan tekst Krsti Hegedušiću, a drugi Mirku Viriusu. Božica Jelušić opisala je rad kiparice Ljubice Matulec. Martin Mihaldinec posvetio je članak svojem druženju s Ivanom Lackovićem Croatom. Branko Begović napisao je drugi dio teksta o donaciji Ivana Lackovića Croate Kalinovcu. O Donaciji Ivana Lackovića Croate Đurđevcu piše Zdravko Šabarić.

Poglavlje o povijesti počinje člankom Vladimira Miholeka o najpoznatijoj trgovačkoj obitelji Brenner. Eduard Kuzmić piše o povijesti koprivničke elektre. Povjesničarka Mira Kolar-Dimitrijević piše o povezanosti Koprivnice i Hrvatskog primorja u članku »Razmišljanje o vezama Hrvatskog primorja s koprivničkim krajem do 1941. godine ili nezaboravljeni krajiški puti«. Ovaj rad podsjeća nas na to da je Koprivnica stoljećima imala »funkciju sjevernih vrata hrvatske države«. O povijesti Šemovaca piše dr. sc. Ivica Zvonar. U tekstu se osvrće na Šemovčanina, pokojnoga sveučilišnog profesora, teologa i političara Antuna Barca. Josip Gjuran prisjeća se ludbreškog župnika Matije Crnkovića. Dražen Ernečić piše o najvećem skupu u Podravini na kojem je govorio Stjepan Radić, u Koprivnici 8. svibnja 1921. godine. Dr. Milivoj Kovačić piše o počecima i razvoju atletike u Koprivnici. Vladimir Fučijaš napisao je tekst o nedavno preminulom Dragi Britviću. Krešimir Švarc piše o Anki Crndić, dobitnici izraelskog odličja - pravednik među narodima svijeta. O jednoj generaciji koprivničkih gimnazijalaca piše Eduard Kuzmić. U povodu skore, 40. obljetnice Marinko Ivanišević u svome članku piše kako je nastajala scenska izvedba »Legenda o Picoku«. Stjepan Mraz piše o križarskom pokretu u Hlebinama i dijelu Podravine nakon Drugoga svjetskog rata.

U poglavlju o etnografiji, etnologiji i kulturnoj antropologiji o hrvatskom Uskrsu piše Josip Barlek, a o Uskrsu u Koprivnici Draženka Jalšić Ernečić i Marija Mesarić. Vladimir Fučijaš posvetio je članak istraživaču folkloru, etnokoreologu, etnologu i koreografu Ivanu Ivančanu. O starim običajima u Sesvetama Ludbreškim piše Franjo Vrtulek. U povodu 30 godina ludbreškog KUD-a »Anka Ošpuh« piše Milivoj Dretar.

Neumorni znanstvenik dr. Radovan Kranjčev napisao je članak o istraživanju orhideja u Hrvatskoj. Opisao je način rada i teškoće na koje je nailazio u tome dugotrajnom, neumornom, pomalo asketskom i napose zanimljivom istraživanju. Veliku skupinu endemičnih orhideja kokića otkrio je kod Muća u srednjodalmatinskom zaleđu. Na području Muća nalaze se najraznolikija staništa orhideja, kao i na jednom dijelu Konavoskog polja. Svake godine ponavljala su se putovanja na srednjodalmatinske i južnodalmatinske otoke. Diljem Hrvatske dr. Kranjčev otkrio je svojte za koje se nije znalo da rastu na ovim prostorima. Posebno se osvrnuo na kabinetski rad »znanstvenika« odnosno »Crvenu knjigu vaskularne flore Hrvatske« iz 2005. godine gdje se rijetkim i ugroženim vrstama smatraju uporno i one koje to nisu samo zbog nepoznavanja stanja na terenu. Ovaj tekst nadahnuće je i putokaz za svakoga mladog prirodoslovnog znanstvenika i/ili istraživača.

Anica Šabarić istražila je povijest đurđevačkog knjižničarstva u povodu 130 godina kontinuiranog organiziranog čitanja u Đurđevcu. *Pravila Društva čitaonice gjurgjevačke od 21. lipnja 1876. godine* smatraju se početkom organiziranog čitanja u Đurđevcu. Tijekom vremena mijenjala je nazive i smještajni prostor. Od 2001. godine knjižnica postaje samostalna pod nazivom Gradska knjižnica Đurđevac. Trenutačno ima 40.000 knjiga. Đurđevačka gradska knjižnica i danas je jedno od središta kulturno-društvenog života đurđevačke Podravine.

Književni prilozi počinju tekstem Milivoja Solara koji interpretira pjesmu »Kostanj« Frana Galovića. Vladimir Milak napisao je prozni tekst »Lugar« popraćen ilustracijama Mije Kovačića. Slavko Fijačko ironično se osvrće na stanje u hrvatskom društvu proznim tekstom »Bilježnica«. Kajkavski tekst Zdravka Seleša »Krlježine balade; negda, onda i vezda« i proza Martina Mihal dineca »Prezimljavanje« popraćeni su ilustracijama Ivana Večenaja. Posljednji književni prilog je pjesma Franje Vrtuleka »Na klupčici«.

Mladen Matica

JOSIP MATOTA, ŠUFFLAYEVO SHVAĆANJE ULOGE POVIJESTI U NARODNOJ SVIJESTI HRVATA, MATICA HRVATSKA, OGRANAK BJELOVAR, BJELOVAR, 2006., 147 STR.

Dugogodišnji profesor bjelovarske Gimnazije i drugih srednjih škola u Bjelovaru Josip Matota (1937.), sada u mirovini, svojim djelom dao je još jedan prilog poznavanju rada i djela poznatoga hrvatskog historika i političara Milana Šufflaya, orijentirajući se u svom radu uglavnom samo na jedan važni segment njegove djelatnosti, tj. na Šufflayevo shvaćanje uloge povijesti u narodnoj svijesti Hrvata. Josip Matota i prije je pisao o Šufflayu, osobito o njegovu odnosu prema Stjepanu Radiću u *Nastavnom vjesniku*, što će se vidjeti i u ovoj knjizi.¹ Prije nego što se osvrnemo na autorovo djelo, ovdje ćemo ukratko objasniti tko je bio Milan Šufflay. Rođen u Lepoglavi 1879. godine, Šufflay je rano pokazao svoju darovitost te je već 1901. godine postao doktor povijesnih znanosti, dakle sa samo 22 godine. U svom radu na zagrebačkom Sveučilištu napisao je i objavio niz znanstvenih i drugih radova koji su svojim dometima unaprjeđivali tadašnju hrvatsku historiografiju. Kao vrstan poliglot (govorio je sedam stranih jezika: njemački, mađarski, latinski, francuski, engleski talijanski i starogrčki) uvodio je moderna strujanja u hrvatsku povijesnu znanost, a u Europi je bio poznat kao vrstan albanolog i balkanolog. U svome znanstvenom djelovanju pretežno se bavio hrvatskim srednjovjekovljem, u kojem je pokušao razbiti mnoge tada vladajuće (znanstvene) mitove. Prema svom političkom djelovanju, još za vrijeme Austro-Ugarske profilirao se kao pravaški političar koji slijedi pravašku političku misao, a u javnosti je nastupao kao uvjereni hrvatski nacionalist. Usprkos tome Šufflay je bio osoba širokih europskih nazora, tako da te dvije komponente nisu nimalo isključivale jedna drugu. Poslije stvaranja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca Šufflay je uklonjen sa zagrebačkog Sveučilišta te djelomično potisnut na margine znanstvenog i kulturnog života. Bio je izveden pred sud 1921. godine pod optužbom za veleizdaju. Sve do 1931. godine, kada je ubijen željeznom šipkom u Dalmatinskoj ulici u Zagrebu tijekom šestosiječanjske diktature, Šufflay je bio nazočan u hrvatskoj javnosti kao političar Hrvatske stranke prava i suradnik mnogih hrvatskih novina u kojima je nastojao komentirati i uobličavati najnovije svjetske i unutarnjopolitičke događaje. Usprkos

¹ Josip Matota, Dr. Milan Šufflay o Stjepanu Radiću: uz sedamdesetogodišnjicu Radićeve smrti, *Nastavni vjesnik*, 1998., 7/8., 8-13.

apelu poznatih europskih intelektualaca (Einstein, Mann) beogradski režim uspio je zataškati zločin. Za vrijeme Banovine Hrvatske neposrednim egzekutorima suđeno je i kažnjeni su, a naručitelji zločina (režim) ostali su izvan ruke pravde. Poslije svoje smrti Šufflay je bio dugo prešućivan, prepušten zaboravu i o njemu se nije mnogo pisalo (osim za vrijeme NDH, ali prilično iskrivljeno). Nakon sloma socijalističke Jugoslavije i stvaranja hrvatske države naglo se reafirmirao Šufflayev znanstveni, politički i kulturni habitus.² Josip Matota u svom se djelu uglavnom orijentirao da objasni Šufflayevo formiranje i njegova stajališta o posebnom pristupu povijesti u hrvatskom narodu, posebno izraženoj u koncepciji o »biologiji naroda«, a u drugom djelu pokušao je prikazati povijest sukoba i prijepora sa sveučilišnim profesorom Ferdom Šišićem koji je zastupao stajališta integralnog jugoslavenstva i »troplemenog naroda«, što je i znanstveno uobličavao kroz svoje knjige, čemu se Šufflay oštro suprotstavljao. U publicističkim člancima koje je Šufflay objavljivao u hrvatskim novinama prikazuje se osebnost njegova pristupa prošlosti i budućnosti hrvatskog naroda u kojoj se ističu priroda (geografski uvjeti), psihički faktori (podsvijest, povijesno pamćenje) i religija. Prema njemu, podsvijest kao »*san narodnih masa*« stvara povijest, a ne razum, a još manje materijalni uvjeti. Razumsku formu podsvjesnim težnjama naroda daju povjesničari i političari - zapravo narodni vođe. Narod je organizam koji ima kolektivističko pamćenje svoje prošlosti. Može se ustanoviti da je Šufflay bio na tragu tadašnje organske historiografije pod utjecajem tadašnjih europskih sociologa, a podsvijest kao »povijesnu kategoriju« prihvatio je od psihoanalitičara Sigismunda Freuda. U svojoj ideologiji svaki je pojedinac, prema Šufflayu, povezan »*stazom klica života*« sa svojim precima koja čini neprekidnu krvnu vezu. Na temeljima biologističke koncepcije nastanka naroda, a ne kroz politički okvir, Šufflay razlikuje hrvatski narod od ostalih svojim duboko ukorijenjenim mentalitetom (hrvatska krv) te svojom domovinom (hrvatska zemlja). Kroz prizmu te teorije on je podijelio povijest Hrvata na tri razdoblja: od doseljavanja na Jadran do »gubitka vlastite dinastije«, od početka turske opasnosti i od prestanka te opasnosti do 20. stoljeća. Za vrijeme u kojemu je živio smatrao je da je hrvatski narod uguran u pravoslavni Balkan te da je »jugoslavenska država nastala nad ponorom dvaju svjetova« Zapada i Istoka. Samu jugoslavensku ideju Šufflay smatra nepotpunom, bez ikakve pokretačke snage i nesposobnom da se odupre srpskoj i hrvatskoj nacionalnoj svijesti. Najbolji izraz Šufflayevih shvaćanja razvoja povijesti hrvatskog naroda iskazuje se u njegovim neslaganjima i sukobima sa Šišićem koje su, osim metodoloških razlika, dijelila i njihova različita politička opredjeljenja. Dok je Šufflay bio pobornik samosvojnosti hrvatskog naroda, Šišić je vjerovao u unitarističko jugoslavenstvo. Dok je Šišić smatrao da je narod proizvod njegove povijesti, a ne nešto što je od iskona »ovdje i sada« (pleme se rađa, narod nastaje), Šufflay je vjerovao u biološku zajednicu koja svoju samosvojnost temelji na povijesnom pamćenju. Prema Šišiću, Hrvati svojim povijesnim razvojem nisu postali samosvojan narod, nego pleme jugoslavenskog naroda, a Šufflay je isticao zapadnjačku i višestoljetnu ulogu Hrvata kao katoličkog naroda koji je bio predstraža Zapada prema Istoku. Za njega su »hrvatstvo« i »hrvatska krv« pozitivna postignuća europskog Zapada. Dok Šufflay izdiže zapadne vrijednosti, Šišić je u dijelu toga Zapada vidio opasnost (njemstvu i mađarstvu), kao glavnoj snazi koja se suprotstavlja i ugrožava budućnost »jugoslavenskog naroda koji nastaje«, a uzdizao je onaj dio Zapada koji je pomogao osnutku zajedničke države 1918. godine. Dok je Šufflay sve rješavao biologistički, Šišić je naglašavao utjecaj nacionalne ideologije (ilirizma) konstruirane u 20. stoljeću pod utjecajem Gaja i Strossmayera. Šufflay je bio uvjeren da je glavni zadatak hrvatske historiografije

² O korpusu bibliografija tumačenja djela Milana Šufflaya pogledati: Željko Holjevac, Šufflayevi eseji između znanosti i politike, Hrvatska historiografija 20. stoljeća, Zagreb, 2005., 245-246., također i u ovome djelu Josipa Matote, bibliografija 133-144.

obrana hrvatskih interesa te da povjesničari koji od toga odstupaju postaju »izdajice toga naroda«. Zanimljivo da i sam Šufflay, kada je bio potisnut iz Hrvatske stranke prava 1925. godine i kada se angažirao i bavio mišlju osnivanja stranke Hrvata radikala, piše neobjavljeni manifest u kojem ističe da razlike između Hrvata i Srba »ne treba nasilno brisati, već organistički uskladi-vati«, ali ideju nadnacionalnog jugoslavenstva ni tada nije prihvatao. U manifestu je ipak privremeno odstupio od svojih prijašnjih političkih stajališta.

U poglavlju pod naslovom *Bilješke (77.-103.)* nalazi se iscrpna bibliografija o Šufflayu te se objašnjavaju neki trenuci iz Šufflayeva života i detaljizira se njegova ideologija. Pri kraju knjige u poglavlju *Prilozi* donose se neki Šufflayevi novinski tekstovi objavljeni u novinama *Hrvatska misao*, glasilu Hrvatske stranke prava te *Hrvatskom domobranu*. Posebno su zanimljivi članci *Dignimo zastor! Ruska i hrvatska sfinga te Na bedemu Evrope - sukob Istoka i Zapada* značajka 20. stoljeća. Na kraju je popis izvora i literature te korištena arhivska građa.

Željko Karaula

EKONOMSKA I EKOISTORIJA. ČASOPIS ZA GOSPODARSKU POVIJEST I POVIJEST OKOLIŠA, BR. 2, VOL. II, LISTOPAD 2006., STR. 1-186.

Bolesti, gospodarstvo i okoliš tema su broja spomenutog časopisa koji je pred nama. Riječ je o još jednoj dragocjenoj zbirci priloga nastalih kao proizvod interdisciplinarnih istraživanja. Uz spomenutu temu, u ovom broju časopisa mogu se još naći tri tematski raznolika članka, bibliografija radova relevantna za gospodarsku problematiku te uobičajeni prikazi knjiga i brojeva časopisa. Na temelju ovog dosad rečenog mogli bismo broj ovog časopisa podijeliti u četiri dijela.

Prvi dio, dakle tematski blok časopisa, počinje člankom dr. sc. Gordana Ravančića naslovljenim *Neka razmišljanja o posljedicama epidemije crne smrti 1348. godine u Dubrovniku*. Riječ je o izvornom znanstvenom radu s oko 15 stranica. U središtu je ovog članka analiza utjecaja epidemije kuge na demografsku sliku srednjovjekovnog Dubrovnika. Razumljivo je da je visok mortalitet nezaobilazna cijena svake epidemije, no utjecaj epidemije može se pratiti i u drugim sferama ljudskog života, ponajprije u gospodarstvu, a zatim i na području duhovnosti i društvenih odnosa. Analizirajuću utjecaj demografskoga gubitka na gospodarske tokove, osobito obrađujući porast cijena vina, pšenice i cijenu rada, autor zaključuje da je »«demografski gubitak uzrokovao prosječan porast cijene rada i time vjerojatno preživjelima osigurao bolji životni standard»«, no dodaje da je »«pitanje rasta životnog standarda istodobno bilo »ugroženo« porastom cijena različitih proizvoda»«. (str. 16) Sve je to izazvalo ustaljivanje cijena na višoj razini od onih u predepidemijskom razdoblju. Osim na gospodarskom području, pojava epidemije utjecala je i na duhovnu dimenziju života. Tako autor ističe promjene u shvaćanju (i prakticiranju) religioznosti. Ovdje autor primjećuje da su dubrovačke vlasti propustile riješiti osnovni problem, dakle, ukloniti ili bar smanjiti širenje bolesti među ljudima, što se može tumačiti činjenicom da su i dubrovački vijećnici vjerovali kako je riječ o nekoj »«višoj sili»«. Autor zaključuje da demografska istraživanja upućuju na reinterpretacije naše slike o brojnosti stanovnika srednjovjekovnog Dubrovnika, a dubrovački »«izum»« karantene tumači kao racionalizaciju u shvaćanju dimenzija bolesti, kao otklon od onoga religijskog prema racionalnom stajalištu o uzrocima i širenju bolesti.

Drugi prilog, također izvorni znanstveni rad, autora doc. dr. sc. Borisa Goleca naslovljen je *Epidemija kuge u Črnomelju 1691./92. godine*. Članak ima oko šesnaest stranica, a pisan je slo-

venskim jezikom, uz sažetak na hrvatskom jeziku. Nažalost, taj vrijedni prilog na stranom jeziku mnogima može biti nerazumljiv s obzirom na to da slovenski nije sasvim blizak svim izvornim govornicima hrvatskog jezika. U središtu je pozornosti autora ovog članka komparacija rezultata dobivenih na temelju proučavanja statističkih podataka dobivenih istraživanjem popisa oboljelih i umrlih s jedne strane i narativnih izvora s druge. Autor iscrpnom analizom različitih izvora i dokumenata pokušava prikazati demografske posljedice črnemeljske kuge. U tom pogledu osobito je dojmljiv tablični prikaz (str. 30) broja umrlih obrađen geografski (po određenim lokalitetima), i po spolu i dobi umrlih. Na temelju svega rečenog autor zaključuje da su narativni izvori u mnogočemu nepouzdaniji jer prikazuju stanje mnogo gorim nego što jest, čak i do apokaliptičnih razmjera.

Uloga države u prevenciji i sanaciji lošeg utjecaja bolesti na gospodarstvo sjeverne Dalmacije u 18. stoljeću treći je članak (također izvorni znanstveni rad) tematskog bloka ovog broja časopisa. Autor članka je dr. sc. Dubravka Mlinarić, a članak ima 15-ak stranica. Autorica svoju pozornost fokusira na kontekst problema pojave bolesti u spomenutom području te na utjecaj bolesti na ekonomiju sjeverne Dalmacije u ranom novom vijeku. Drugi dio autoričina istraživanja predstavljenog u ovom članku vezan je uz ulogu države u sanacijskim procesima nakon epidemija i pokušajima promjena ekonomskog stanja. Analizirajući (ne)pogodnosti uvjeta za razvoj bolesti - vode, zraka, tla - autorica nastoji ocrtati okvire nastanka bolesti. S druge strane, pokušava iznijeti doživljaj bolesti i oboljelih i njihovih suvremenika, zaključujući kako je nastajao začarani krug: loše tlo, zrak i voda bili su pogodni uvjeti za razvoj bolesti, što je često imalo, bar sudeći po izvorima, fatalan demografski učinak, što je opet izazivalo »«masovni strah i histeriju»« (str. 43). U demografskim promjenama, pa tako i u gospodarskom razvoju sjeverne Dalmacije, osobitu je ulogu igrala stabilizacija mletačke državne vlasti nakon nekoliko stoljeća osmansko-mletačkih ratnih sukoba. Uobičajeno, te je ratove pratilo neprestano pomicanje granica i depopulacija te kolonizacija novog stanovništva iz unutrašnjosti. Mogućnosti gospodarskog razvoja svakako su bile blokirane stanjem »«malog rata»« na granicama, s obzirom na to da je lokalno stanovništvo - najčešće polunomadski Morlaci - povlasticu teritorija uživalo preuzimanjem obveze ratovanja. Sve je to rezultiralo niskom ekonomskom proizvodnjom te podvojenošću imovinsko-vlasničkih odnosa i fiskalnih obveza. U tako ocrtanom stanju državna vlast (Venecija) nastojala je unijeti promjene pokušajem poticanja razvoja privrede i poticanjem obrade zemlje. Autorica iscrpno pokazuje zahvate državne vlasti kroz pojedine etape 18. stoljeća na određenim lokalitetima, prateći pritom rezultate takvih postupaka u odnosu na demografske promjene i gospodarske učinke. Razumljivo je da su bilo kakvi pokušaji ekonomskog napretka u mnogome bili ograničeni prirodnim i društvenim uvjetima, kao što je razumljivo i da su pokušaji državne intervencije bili dimenzionirani i trgovačko-monopolističkim interesima.

Doc. dr. sc. Mirela Slukan Altić autorica je četvrtog priloga naslovljenog *Povijest sanitarnih kordona i njihova uloga u razvoju dalmatinskih gradova*. Riječ je o također izvornom znanstvenom radu s oko 10 stranica. Autorica nastoji prikazati utjecaje suzbijanja epidemija u dalmatinskim gradovima te društvene i ekonomske promjene izazvane promjenama u postupcima suzbijanja epidemija. Pojava kuge u dalmatinskim gradovima nije bila samo demografski nego i ekonomski problem. U tu svrhu vrlo rano (u Dubrovniku već 1377.) uvedena je izolacija robe i ljudi koji dolaze u gradove kako bi zaustavili ulazak zaraze u grad. S vremenom su se takve mjere karantene proširile diljem Dalmacije, no bile su učinkovite dok je mletačko-osmanska granica bila smještena u blizini gradova. Pomicanje granice u unutrašnjost produljilo je vrijeme dolaska robe do gradova, a samim tim proširilo je i potencijalno područje proširenja zaraza. U svrhu suzbijanja zaraza uvedeni su novi sustavi kontrole kretanja ljudi i robe - sanitarni kordoni. Postojala su dva razloga, kako kaže autorica, za uspostavu kordona, vojnostrateški i sanitarni.

Drugim riječima, osim zdravstvene kontrole ljudi i robe, kordoni su imali funkciju kontroliranja međudržavne robne razmjene, a sanitarni kordoni ujedno su bili i poštanski. Sanitarni kordon »«obuhvaćao je stražarnice na samoj granici, ali i niz mjera koje su karavane prolazile od prelaske granice do dolaska u dalmatinske gradove. Nakon što je neka karavana ušla u Dalmaciju, kretala se pod strogim nadzorom stražara, s trubačem i bubnjarom koji su uklanjali prolaznike, sa zdravstvenim činovnicima koji su na ulasku u grad dočekivali karavane i pod najstrožom paskom vodili do gradskog lazareta««. (56) Autorica dalje iscrpno analizira izvore nastojeći dati što obuhvatniju sliku spomenute djelatnosti u konkretnom vremenu i prostoru. Zahvaljujući sustavu sanitarnih kordona, zaključuje autorica, dalmatinski su gradovi bili zdravstveno sve sigurniji s obzirom na to da su uspostave sanitarnih kordona daleko u zaleđu pospješile učinkovitost zaštite gradova i njihovih stanovnika.

Posljednji članak tematskog bloka ovog broja časopisa nosi naslov *Epidemija kolere na Kranjskem med mestom i podbrežjem. Primer ljubljane in Županije slavina na notranjskem leta 1855*. Članak autorice Katarine Keber također je izvorni znanstveni rad s osam stranica. U središtu su ovog članka velike epidemije kolere koja su pogodile Kranjsku u 19. stoljeću, i to u pet navrata. Autorica epidemiju nastoji sagledati u kontekstu ostalih epidemija u Habsburškoj Monarhiji. Također nastoji prikazati razvoj epidemije kolere u gradu i okolici. Vidljiva je različitost pristupa u suzbijanju kolere: u gradu su mjere provedene mnogo temeljitije i pomnije, a u okolici grada sanitarna mreža djelovala je mnogo slabije pa su čak neki dijelovi gradske okolice bili bez primjerene zdravstvene supervizije. Proučavanje socijalne strukture žrtava kolere upućuje na zaključak da su žrtve mahom bile osobe slabijeg imovinskog stanja. Sve to navodi autoricu na zaključak da je liječničku pomoć bilo lakše dobiti u gradu zbog mnogo bolje organizirane medicinske službe, dok je ta služba u okolini u mnogočemu bila slabija.

Drugi dio časopisa obuhvaća tri članka, a prvi od njih je onaj prof. dr. sc. Mire Kolar-Dimitrijević i Elizabete Wagner naslovljen: *O zatvorskim susretima Stjepana Radića s buhama i miševima ili o jednoj prešutnoj ekohistorijskoj temi*. Riječ je o izvornom znanstvenom radu s oko 15 stranica. U središtu je zanimanja autorica u prvom dijelu članka boravak Stjepana Radića u zatvoru tijekom 1919.-1920. godine. Budući da se Radić vrlo brzo suprotstavio kraljevskom režimu i odlukama iz Beograda, dospio je u zatvor. Treba napomenuti da je taj njegov boravak u zatvoru, za razliku od drugih, bio, pravosudno gledano, ilegalan budući da mu se nije sudilo niti mu je bila izrečena presuda (str. 76). Taj boravak u zatvoru Radić je iskoristio za izobrazbu i učenje jezika. Kako je obitelji, ponajviše supruzi, pisao mnogobrojna pisma, boravak u zatvoru veoma je dobro dokumentiran. Služeći se tim pismima, autorice nastoje rekonstruirati Radićeve misli i na osobnom i obiteljskom i na političkom planu. Osobitu pozornost posvećuju onom dijelu korespondencije u kojem Radić opisuje muke koje ima s buhama ili susrete s miševima. Autorice zanimljivo prikazuju sadržaj korespondencije u kojem se primjedbe zatvorenika na loš život, osobito opisan mukama koje proizlaze iz susreta s buhama, miješaju s primjedbama na političku situaciju, zbog koje je Radić utamničen. Osim spomenutog uhićenja, autorice opisuju i ono iz 1925. godine koje je u mnogočemu slično. U drugom dijelu članka, u kojem se osobne primjedbe s prisjećanjima katkad miješaju s izlaganjem povijesne građe, riječ je o odnosu ljudi i nametnika, točnije buha, i načinima čovjekove obrane protiv tih nametnika. Tako autorice spominju biljku buhač koja je godinama u narodnom lječilištu služila kao lijek protiv buha.

Drugi članak ovog dijela časopisa je pregledni rad (s oko 14 stranica) Hrvoja Petrića naslovljen: *O tipovima seoskih naselja (i njihovu okolišu) u varaždinskoj i koprivničkoj regiji u 18. i 19. stoljeću*. Riječ je o analizi tipova seoskih naselja i njihova okoliša na osnovi topografskih i katastarskih karata. Zamisao je rada pokušaj sistematiziranja tipova naselja na temelju arhivske građe s jedne strane i proučavanja okolišnih utjecaja s druge. Autor tako daje klasifikaciju naselja u šest

tipova: 1. grudasti ili gomilasti tip sela na kontaktu terasa i pobrđa; 2. raštrkani tip sela u briježnom području; 3. tip sela u jednom nizu uz vodeni tok; 4. tip manjeg sela u poloju uz veću rijeku; 5. tip manjih cestovnih (dvouličnih) sela na kontaktu poloja i terasa i 6. cestovno gomilasto seosko naselje. Iscrpno opisujući svaki tip naselja, autor pomno dokumentira razloge takve klasifikacije.

Posljednji i najopsežniji prilog ovog dijela broja časopisa je onaj prof. dr. sc. Dragutina Feletara naslovljen: *Razvoj elektrifikacije sjeverozapadne Hrvatske do Drugoga svjetskog rata - s posebnim osvrtom na Koprivnicu*. Riječ je također o izvornom znanstvenom radu s oko 44 stranice. Nakon općih podataka vezanih uz pojavu rasvjete u svijetu i Hrvatskoj, autor daje prikaz korištenja električne energije u sjeverozapadnoj Hrvatskoj do 1945. godine. Riječ je o temeljitom prikazu razvoja, posebice javne rasvjete gradskih trgova i ulica, od uljnih i plinskih rasvjeta do električne mreže. Autor se ne zaustavlja samo na općim objašnjenjima nego daje iscrpan prikaz mnogobrojnih lokaliteta i njihova razvoja na planu upotrebe električne energije s naglaskom na nabavu ili proizvodnju sirovine te načine njezine upotrebe u procesima proizvodnje električne energije. Osobito je temeljit i dokumentiran prikaz elektrifikacijskog razvoja Koprivnice. Tako autor prati razvoj energijskih kapaciteta Koprivnice od razdoblja prije gradnje gradske plinare koja je bila prvi osvjetljivač koprivničkih ulica. Kako je s vremenom rastao grad, mijenjao se i profil potražnje energije, pa je gradska plinara poslala nedostatan opskrbljivač. Tako je nastala koprivnička Gradska električna centrala (ili munjara) koja je radila od 1925. do 1949. godine kada se električna mreža grada Koprivnice spojila s elektrifikacijskim sustavom sjeverne Hrvatske. U ovom dijelu članka autor posvećuje posebnu pozornost svakom detalju razvoja elektrifikacije u Koprivnici, opisujući sve dijelove i događaje: od nabave strojeva do podataka o ljudima koji su radili u centrali. Moramo primijetiti da su grafički dodaci članka (fotografije, faksimili ugovora i novinskih stranica, tablični izračuni, izvadci iz dokumentacije itd.) uistinu obogaćenje rada.

Posljednjih 30-ak stranica, ili treći i četvrti dio, ovog broja časopisa *Ekonomске i ekohistorije* ispunjava prilog Željka Holjevca, odnosno popis *Izdanja Instituta društvenih znanosti »«Ivo Pilar»« u Zagrebu relevantna za gospodarsku problematiku*. Riječ je o dragocjenom prilogu iz kojih su vidljivi svi članci koji dotiču ekonomske i gospodarske teme objavljene u časopisu *Društvena istraživanja* od 1993. do 2004. godine. Uz ovaj prilog, časopis uobičajeno donosi prikaze knjiga i časopisa koji su relevantni za historiografsku i posebice ekohistorijsku problematiku. Riječ je o prikazu sedam knjiga³ (R. Delort i F. Walter: *Povijest europskog okoliša*, Barbat, Zagreb, 2002.; D. Roksandić: *Triplex confinium ili O granicama i regijama hrvatske povijesti 1500. - 1800.*, Barbat, Zagreb, 2003.; A. Blanc: *Zapadna Hrvatska. Studija iz humane geografije*, Zagreb, 2003.; H. Petrić: *Koprivnica u 17. stoljeću - Okoliš, demografske, gospodarske i društvene promjene u pograničnom gradu*, Meridijani, Samobor, 2005.; M. Slukan Altić: *Povijesni atlas gradova: Koprivnica*. Institut društvenih znanosti »«Ivo Pilar»« i Muzej grada Koprivnice, 2005.; T. Zebec: *Krčki tanci - Tanac dances on the Island of Krk*, Zagreb, Institut za etnologiju i folkloristiku. Adamić, Rijeka, 2005.; G. Dávid - P. Fodor. *Affairs of State are Supreme. The Orders of the Ottoman Imperial Council Pertaining to Hungary (1544. - 1545., 1552.)*. Institute of History of the Hungarian Academy of Science, Budapest, 2005.) te dva prikaza časopisa (*Podravina*, brojevi 7 i 8).

Mogli bismo na kraju reći da je i ovaj broj časopisa načinjen od mnogih dragocjenih priloga koji mogu biti od pomoći mnogim istraživačima u širokom krugu istraživanja. Naglašena inter-

³ U sklopu ovog prikaza zadržat ćemo se samo na spominjanju najvažnijih informacija o knjigama koje su prikazane, bez spominjanja imena autora prikaza i detaljnijih informacija o prikazanim knjigama i časopisima.

disciplinarnost, brojni izvori, otvaranje i obrađivanje graničnih tema čine ovaj broj još kvalitetnijim i vrednijim pozornosti. Nije ni grafička oprema časopisa od manje važnosti jer mnogobrojni grafički prikazi daju doprinos prezentnosti i olakšavaju praćenje izlaganja građe svakog članka. Zapreka razumijevanju ponekih priloga (dva članka na slovenskom jeziku i jedan prikaz knjige na engleskom jeziku) mogu doduše biti negativna karakteristika, ali mogu biti i putokaz polilingvalnosti nekih drugih brojeva časopisa, što svakako može biti prednost u recepciji i izvan okvira govorenja i razumijevanja hrvatskog jezika.

Na kraju smatramo da je ovaj broj časopisa *Ekonomska i ekohistorija* bitan odgovor na upite interdisciplinarnosti.

Tomislav Krznar

CRIS - ČASOPIS POVIJESNOG DRUŠTVA KRIŽEVCI, BROJ 8, KRIŽEVCI, 2006.

Potkraj veljače 2007. godine izašao je novi, osmi broj časopisa Povijesnog društva Križevci. Od ovog broja novi urednik je Ivan Peklić, a izvršna urednica Terezija Horvat te je uredništvo pojačano s mr. Zdenkom Balogom. Časopis je također dostupan u elektroničkom obliku. Ima i najveći broj stranica do sada - 208. Ovaj broj ima pet izvornih znanstvenih radova, dva pregledna rada, tri stručna. Časopis također objavljuje prijevod izvorne povijesne građe te prikaze i ogleda pojedinih knjiga i kulturnih događaja.

Prvi izvorni znanstveni rad je Ranka Pavleša *Četiri posjeda u srednjovjekovnom kalničkom kotaru uz potok Koprivnicu*. Članak opisuje četiri plemićka imanja s obje strane gornjeg toka potoka Koprivnice, i to uz lijevu obalu posjed Powsahegh, a uz desnu posjede Gragena, Bliznafew i Bradna. Iznesena je većina do sada poznatih podataka o tim imanjima, ali s naglaskom na podacima koji su korisni za njihovu topografiju. Obradeno je i pet župa odnosno crkava koje su se nalazile na njima. Nastojao sam temi pristupiti multidisciplinarno koristeći se i povijesnim i arheološkim te toponimijskim podacima, što mi je omogućilo da sastavim sliku ovih posjeda i njihova mjesta među okolnim vlastelinstvima i manjim imanjima. Rad se nadovezuje na prethodna istraživanja sjeveroistočnog dijela kalničkoga kotara i popunjava prazninu koja je u literaturi o povijesnoj topografiji postojala prema posjedima u komarničkom kotaru te može biti osnova za istraživanja prema istoku i jugu.

Drugi članak *Zbrinjavanje gladne istarske djece tijekom Prvog svjetskog rata u Križevcima i okolici* naše stare suradnice Mire Kolar Dimitrijević govori kako se zbog dugog rata za koji se Austro-Ugarska nije pripremila, ali i zbog suše, počelo 1916. i osobito 1917. osjećati da narod nema što jesti niti što obući. Ljudi, a osobito djeca, počeli su masovno umirati. Zbog toga je zagrebački Središnji odbor za zbrinjavanje porodica mobiliziranih i u ratu poginulih vojnika počeo veliku humanitarnu akciju preseljenja djece iz Istre na sjever Hrvatske. Onda su tu akciju prihvatili i franjevci kao spas za hercegovačku katoličku djecu. Bio je to spas i za dalmatinsku, i za bosansku, a i slovensku djecu iz Gorice i Slovenskog primorja. Tako je akcija, koju su iz Zagreba vodili dr. Josip Šilović i dr. Đuro Basariček te Zvonimir Pužar, postala masovna. Na prehranu je u sjevernu Hrvatsku dopremljeno više od 20.000 djece. Križevci i križevačko područje primili su mnogo djece na skrb, uglavnom iz Istre, ali su Križevci bili i mjesto odakle su se djeca raspoređivala prema Koprivnici i Bjelovaru, odnosno u različita mjesta cijele Bjelovarsko-križevačke županije.

Treći izvorni rad je Hrvoja Petrića *O križevačkoj ekohistoriji tijekom 17. stoljeća*. U ovom tekstu autor na temelju neobjavljenih i objavljenih izvora te literature razmatra neke sastavnice križevačkog okoliša s težištem na proučavanju 17. stoljeća. Najveći dio istraživanog područja čini prigorska zaravan, koja je od trupa Kalničke gore nagnuta prema jugu. Težište ovoga rada je na proučavanju temeljnih osobina prirodnih, bioloških i ljudskih čimbenika križevačkog okoliša tijekom 17. stoljeća. Uz povoljan strateški i prometni položaj, raščlanjen prigorski reljef s vertikalom horsta Kalnika, geološki i mineraloški, odnosno petrografski sastav, povoljna klima i bogatstvo voda bili su elementi razvoja ovoga kraja u ranome novom vijeku. Ovaj tekst treba shvatiti samo kao jedno razmišljanje o tome što je do sada učinjeno o proučavanju križevačkog okoliša u 17. stoljeću i kamo bi se trebala usmjeravati buduća istraživanja. Četvrti izvorni znanstveni rad je iz područja ekonomske povijesti, a napisala ga je skupina autora:

Ksenija Vuković, Milivoj Redep, Miroslav Žugaj - *Nepoljoprivredna proizvodnja u Bjelovarsko-križevačkoj županiji početkom 20. stoljeća*. U radu se analiziraju neke karakteristike nepoljoprivredne proizvodnje u Bjelovarsko-križevačkoj županiji početkom 20. stoljeća. Tad je Bjelovarsko-križevačka županija imala sve karakteristike agrarnog područja jer je u strukturi gospodarstva najvažnija djelatnost bila poljoprivreda. Uz nju, relativno bitna bila je obrtničko-proizvodna i uslužna djelatnost. Ova proizvodnja javila se u velikom broju gospodarskih aktivnosti, a najvažnije su bile industrija odijevanja, prehrambena, industrija željeza i metala, drvna te svrtaštarska i gostioničarska djelatnost.

Zadnji izvorni znanstveni rad je Zorna Grijaka o odnosima između dvaju velikana hrvatske povijesti Kršnjavija i Strossmayera pod nazivom *Korespondencija Strossmayer - Kršnjavi*. Autor je na temelju dijela pisama bosansko-đakovačkog i srijemskog biskupa Josipa Jurja Strossmayera upućenih od 1875. do 1884. hrvatskom povjesničaru umjetnosti, slikaru i političaru Isidoru Kršnjavome prikazao rano razdoblje njihovih inače vrlo kompleksnih odnosa. Ustvrdio je da Strossmayerova pisma Kršnjavome od 1875. pa sve do raskida njihova prijateljstva 1884. svjedoče o velikoj privrženosti i prijateljstvu, a ujedno se odnose i na neke od važnijih suvremenih događaja u Hrvatskoj i Europi, što toj korespondenciji daje karakter relevantnog izvora za upoznavanje hrvatske kulturne i političke povijesti druge polovice 19. stoljeća.

Pregledni radovi su Ivana Peklića o povijesti Komunalnog poduzeća u Križevcima i rad Melite Habdije o kirževačkim križevima. Melita Habdija je u tekstu obradila *križeve* i raspela koja su postavljana u selima, vinogradima i na križanjima uz poljske putove. Prostor koji je radom obuhvaćen pripada administrativnom području grada Križevaca u koje ulazi i 59 sela. Raspela se svrstavaju u grupu malih sakralnih objekata, oblik su javne plastike i predstavljaju vizualne iskaze pučke pobožnosti. Na osnovi razgovora s kazivačima zapisani su i pojedini običaji u selima, poput okupljanja ispred raspela u određene dane u godini.

Stručne radove objavili su Ivan Tinodi, Zdenko Balog i Željko Karaula. Ivan Tinodi donosi nam kratku povijest ciglarske proizvodnje u Križevcima. U radu se obrađuje ciglarska proizvodnja u 19. i 20. stoljeću u gradu Križevcima i okolici. Iznose se mnogobrojni podaci, iz do sada neobjavljenih dokumenata, o Grahorovoj ciglani i Gradskoj ciglani u Križevcima te o Ciglani Jakoba Rechnitzera u Sv. Ivanu Žabnu i Ciglani Santo u Gušcerovcu. Zdenko Balog piše o Starom gradu Celju i njegovoj konzervatorskoj obnovi, a Željko Karaula piše o stanju u Bjelovaru za vrijeme proljeća naroda 1848./49.

Osobito je vrijedan prijevod izvorne povijesne građe koju nam je podario Ljudevit Plačko iz Spomenice župe Svete Ane o crkvama i kapelicama na području Križevaca te obredima koji su se u njima održavali. Časopis također donosi niz prikaza knjiga i drugih časopisa te nekoliko ogleđa o kulturnim događajima vezanima uz Križevce.

MILAN ŽEGARAC PEHARNIK (UR.), ZBORNİK OGRANKA MATICE HRVATSKE SAMOBOR, MATICA HRVATSKA, SAMOBOR, 2006.

Početak ove godine (u veljači 2007.) izišao je još jedan prilog samoborskog ogranka Matice hrvatske. Riječ je o Zborniku radova, s oko 200 stranica, u kojem su otisnuti raznorodni prikazi. Iako sasvim različiti, prikaze ipak veže jedna misao, a to je Samobor. Možda bismo ovaj zbornik mogli čitati u svjetlu pitanja: koja je zamisao Matičinih ogranaka diljem zemlje? Ili bolje: koja je svrha njihova rada i postojanja?

Prvi su prilog u Zborniku ulomci iz spomen-knjige 151. samoborske brigade. Autor je ovoga povećeg priloga (oko 40 stranica) Joža Prodeus, a prilog je naslovljen: *Povodom 15. obljetnice samoborske 151. s podnaslovom Hrvatsko miroljublje*. Ovi su ulomci zapis jednog vremena i opis ljudi u tom vremenu. Iako u mnogočemu inspirirani nacionalnom poetikom devedesetih, važan su prilog dokumentiranju događaja i očuvanju sjećanja na jedno surovo i nemilo vrijeme. Po svojoj strukturi ovi su prilozima mješavina dnevnikačkih zapisa i općih mjesta autorove interpretacije ljudi i vremena. U središtu je opisa »«mali čovjek»«, Samoborac, uhvaćen u ratnom vohoru.

Slijedi kraći prilog Ivanke Brekalo naslovljen *Gradsko groblje u Samoboru*. Riječ je, naime, kako i podnaslov kaže, o vodiču kroz mjesta na kojima su Samoborci ukapali svoje mrtve. No ovo nije samo prostorni vodič, dakle, samo opis lokaliteta pojedinih groblja, nego i vodič kroz vrijeme. Autorica ujedno donosi popis grobova i kipova na tim grobovima istaknutijih građana.

Treći prilog je dr. sc. Ivana Dujmovića *Antropogeni utjecaj na reljef porječja rudarske Gradne*. Autor, nakon opisa općih obilježja porječja rudarske Gradne, daje opis tala i njihovu genezu. U središtu interesa su antropogeni utjecaji (utjecaji čovjeka) na mijenjanje tala. Autor nadalje nabroja oblike utjecaja: riječ je s jedne strane o akumulacijskim procesima uvjetovanima antropogenim utjecajem na dolinsku ravan rudarske Gradne i o padinskim procesima uvjetovanima antropogenim utjecajem s druge strane. Tu drugu dimenziju utjecaja autor razrađuje kroz opise koluvaljnih oblika utjecaja (urušavanja, osipanje, kamenolomi, klizišta, posredne utjecaje šume). Autor još spominje i rudarske aktivnosti kao oblik antropogenog utjecaja dotičući se jednim dijelom i povijesti samoborskog rudarstva i proizvodnje ugljena.

Slijedi prilog Stjepana Boškovića naslovljen *Mlinovi na Gradni*. U prvom dijelu priloga autor opisuje mlinove i razvoj mlinarske djelatnosti u Samoboru i okolici dajući popis mlinova na Gradni. Nažalost, ovo je popis prošlosti jer danas u Samoboru, kako kaže autor, nema nijednog milina. Postoji samo jedan, i to u okolici grada. U drugom dijelu priloga autor donosi tekst članka Ivanke Brekalo »«Gospodarstvo mlinara Jurja Blaževića po inventuri i testamentu iz 1788.»«, objavljenog prvotno u katalogu »«Povijest samoborskog obrta»« 1989. godine.

Slijedi oveći prilog (oko 25 stranica) Sandre Šoić naslovljen *Djelovanje istaknutih Samoboraca neposredno prije, za vrijeme i nakon Hrvatskog narodnog preporoda*. Riječ je o autoričinu diplomskom radu napisanom pod mentorstvom prof. dr. sc. Nikše Stančića. Izlaganje počinje prikazom političkog, gospodarskog i kulturnog života Samobora potkraj 18. i početkom 19. stoljeća. To je vrijeme napoleonskih ratova i francuske okupacije Samobora. Nakon »«francuske faze»« života grada autorica opisuje razvoj gospodarstva u Samoboru, napose obrta, te kulturnog života u gradu, stavljajući naglasak na razvoj glazbe i osnutak čitaonice. U središnjem dijelu priloga riječ je o istaknutim Samoborcima, i to o onima koji su se u Samoboru rodili, »«bez obzira na to gdje su poslije živjeli i djelovali»«, te onih koji nisu rođeni u Samoboru, »«ali su s njime usko povezani te se smatraju Samoborcima»«. (83) Autorica redom opisuje živote i djelovanje Alekse pl. Praunspgerera, Ferde Livadića, Ljudevita Gaja, Stanka Vraza i Skendera Fabkovića. Riječ je redom o ljudima koji su svojim kulturnim te političkim i gospodarskim djelo-

vanjem zadužili svoj grad. U vrijeme Ilirskog pokreta i poslije, Narodnog preporoda, u vremenu rasta nacionalne svijesti Samobor je jedna od najvažnijih točaka na karti nacionalnog razvoja.

Nakon ovoga većeg priloga slijedi nekoliko manjih. Prvi u tom nizu je onaj Vande Bartulice *Stogodišnjaku u čast*, a riječ je o neobičnoj rođendanskoj *čestitci*. O čestitci mostu. Osim čestitke, taj je tekst vrijedan zapis samoborske prošlosti, ali ne samo kao zapis uspomene nego prije kao podsjetnik na očuvanje vrijedne gradske, pa tako i nacionalne baštine.

Druga su dva zapisa izvještaji o radu Matičinih odjela samoborskog ogranka. Prvi je prilog napisao v. d. voditelja književnog odjela Ivo Markulin, a prilog je naslovljen *O radu književnog odjela ogranka Matice hrvatske u Samoboru*. Riječ je o vrijednoj bilješci književnih događaja i života pisane riječi u Samoboru i samoborskom kraju. Drugi je prilog autorice Grozdane Korpar *Izvještaj o radu likovnog odjela Ogranka Matice hrvatske - Samobor*. U kraćem tekstu autorica donosi bilješku o izložbama likovnih radova samoborskih umjetnika te bilješku o radu kolonija u Samoboru i okolici.

Slijedi duži prilog (oko 25 stranica) autora Darka Plažanina naslovljen *Haiku u Samoboru* koji je, sudeći prema podnaslovu (I. dio), dio nekog dužeg teksta. U ovom prilogu autor pomno obrađuje pojavu i razvoj haiku pjesništva u gradu, počevši od prvih pokušaja (1978.), preko djelovanja književne grupe Katarza pa do danas. U tekstu priloga nalazimo mnogobrojne haiku pjesme izabrane iz različitih publikacija (biltena, knjiga poezije itd.). Posebnu pozornost autor posvećuje nagrađenim autorima i njihovu haiku stvaralaštvu. Potrebno je naglasiti da je mala sredina haiku pjesnika dala mnoga važna pjesnička imena i izvan okvira Hrvatske, o čemu najrječitije govore međunarodne nagrade i priznanja. Kako ne bismo nekoga izostavili te radi nužne kratkoće ovog prikaza, ne navodimo imena svih pjesnika posebno.

Slijedi prilog Ane Ranke Novosel *Uloga učitelja u njegovanju kajkavskog izričaja kod učenika*. Autorica ne temelju bogatog učiteljskog iskustva opisuje zauzimanje i rad učenika na planu dječje dijalektalne poezije, također prateći razvoj pristupa njegovanju dječjeg izričaja na materinskoj riječi, autorica opisuje odnos djece prema vlastitom stvaralaštvu, ali isto tako opisuje i odnos sredine prema tom dječjem stvaralaštvu. Ovo je doista vrijedan prilog koji otkriva često nažalost skriveni svijet potihog i samozatajnog rada učitelja na planu očuvanja narodne (regionalne) baštine. Najbolji su dokaz vrijednosti takva rada, kao i rada same autorice, imena koja su od dječjih pjesnika narasla u književnička imena. Tako je slučaj i u ovom zborniku jer je njegov urednik i sam bio jedan od malih samoborskih pjesnika. U sklopu ovog priloga autorica donosi niz dječjih nagrađenih radova.

Sljedeći prilog *Prilozi o Krležinoj kajkavštini i njezinim samoborskim izvorima* autorstvo je urednika ovog zbornika Milana Žegarca Peharnika. Riječ je o vrlo ozbiljnom preispitivanju izvora na temelju kojih je Krleža napisao *Balade*. Autor polazi od radova Maje Bošković Stulli i njezina dokumentiranja mogućeg izvora Krležina jezika vezanog uz samoborski dijalektalni izričaj i osobito za djelo samoborskog učitelja i skupljača narodnog blaga Milana Langa. Tako autor pokušava pronaći i prikazati vezu među Krležinim kajkavskim jezikom i Langovim »«Samoborom»«, tražeći potvrdu za svaku riječ. Proučavanjem veza zaključuje da je Krleža u Langovu djelu nalazio: 1. pojedine riječi, osobito arhaizme i zvučnije riječi, tzv. markere, 2. skupine riječi, kao nazive bilja, posuda, vragova itd. 3. fraze i poslovice, pitalice i slično, 4. prerađivao pojedine teme, kao opis tkalačkog stana te da je 5. pojedine pjesme uzimao kao motiv pojedine balade i da su 6. neke natuknice iz Langova djela mogle poslužiti i kao tvorbene matrice, što je svakako najteže dokazati. (136) U svrhu dokazivanja svojih teza autor donosi poveći odlomak iz Krležina romana *Na rubu pameti*, i to dio lamentacija Valenta Žganca zvanog Vudriga, poduzimajući nakon toga ozbiljnu i minucioznu analizu i komparacije, s jedne strane spomenutog Krležina teksta, a s druge određena mjesta u Langovu »«Samoboru»«. U toj usporedbi osobitu pozornost

autor posvećuje opisu rada na tkalačkom stanu. Uz ovaj prozni tekst, autor donosi i analizu dviju Krležinih balada *Sanoborske* i balade *Krava na orehu* na temelju kojih također nastoji prikazati utjecaj samoborskoga lokalnog idioma na Krležino stvaralaštvo. Važno je napomenuti da autor ne ide putem pobijanja Krležina književnoga genija, naprotiv, želi prikazati snagu toga genija koji se nadahnjivao narodnim stvaralaštvom. Potrebno je isto tako napomenuti da je ovaj tekst dio većeg istraživanja za koje bi svakako bilo dobro da u cijelosti ugleda svjetlo dana.

Slijedi kraći prilog Zlate Bujan Kovačević naslovljen *Samoborski pjesnički kajkavski krug* u kojem autorica daje kraći pregled, zapravo bilješku kajkavskog pjesništva u Samoboru od preporodnih vremena do danas. Ovaj inače već objavljeni tekst dobar je uvod u posljednji prilog Zbornika koji je također pripremio urednik Žegarac, naslovivši ga *O samoborskoj kajkavijani*. Riječ je o maloj antologiji pjesama pisanih kajkavskim dijalektom u kojoj je dan prikaz pjesničkog rada dvadeset troje pjesnika. Svaki pjesnik zastupljen je s po nekoliko pjesama. Osim izabranih pjesnika, urednik donosi i kratku životnu i bibliografsku bilješku. Možda nije sasvim neprimjereno primijetiti da je ovo najzanimljiviji dio Zbornika jer prikazuje ljepotu umjetničkog i dijalektalnog izričaja. Ovaj prilog te sam Zbornik u duhu samoborske satiričke tradicije završavaju pretiskom satirične pjesme Vladimira Presečkog *Četveronožni Strassnoff vu Sanoboru* objavljene prije stotinu godina.

Mislimo da ovaj Zbornik u mnogome odgovara na pitanje postavljeno na početku ovog prikaza. Riječ je, naime, o očuvanju nacionalne, regionalne baštine, dijalektalnog izričaja i bogatstva riječi. To više, on je podsjetnik na svu širinu znanja i življenja jednoga kraja. Unatoč ponekoj neujednačenosti, koja je ponajviše plod raznorodnosti priloga, te nužnoj kratkoći koja katkad ostavlja dojam nedovršenosti, mislimo da je ovaj Zbornik iznimno vrijedan za razvoj regionalne pisane riječi. Zamisao Matice hrvatske upravo je očuvanje ovakvog blaga, pa i ovaj Zbornik potpuno tu zadaću ispunjava.

Tomislav Krznar

ZNANSTVENI SKUP O FRANU GALOVIĆU

U Koprivnici je 11. listopada 2007. godine, u organizaciji ogranka Matice hrvatske Koprivnica, održan znanstveni skup *Galovićevo književno djelo u doba hrvatske moderne i danas*. Skup je organiziran u povodu 120. obljetnice rođenja toga zasigurno ponajvećeg podravskog književnika, ali i uopće vrlo važnog književnika u povijesti hrvatske književnosti - pjesnika, prozaista, dramatičara i kritičara. Pokrovitelji skupa bili su Ministarstvo kulture Republike Hrvatske i Razred za književnost Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, a suorganizatori Gimnazija Fran Galović iz Koprivnice te Muzej grada Koprivnice.

Prvi dio znanstvenog skupa, koji se održao u konferencijskoj dvorani poslovne zgrade Podravke, počeo je u 11 sati pozdravnim riječima organizatora i slušanjem uglazbljene verzije Galovićeve pjesme *Pozdravljenje*. Nakon toga riječ je preuzeo dr. sc. Milivoj Solar, umirovljeni sveučilišni profesor s Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, koji je bio i voditelj skupa.

Prvo izlaganje održao je prof. dr. sc. Zoran Kravar koji je govorio o Galovićevoj lirici. Kravar je upozorio na to kako hrvatska književna kritika različito tretira Galovićevu štokavsku i kajkavsku liriku te da je naklonjenija potonjoj. Međutim, i sam djelomično dijeli takvo mišljenje zbog toga što je Galovićeve štokavske lirike preopterećena utjecajima lektire te je i tematski i formalno insuficijentna s obzirom na kajkavsku. I drugo izlaganje na skupu bilo je posvećeno Galovićevoj lirici po kojoj je, uostalom, Galović i najpoznatiji - dr. sc. Milivoj Solar govorio je o sim-

bolici u Galovićevu ciklusu *Z mojih bregov.* U tom smislu spomenuti Galovićev ciklus čini mu se kao simbol *nepovratnosti povratka*, odnosno kao djelo koje propituje napetost između središta i periferije, individualnog i univerzalnog. Akademik Miroslav Šicel bio je jedini izlagač na skupu koji je govorio o Galovićevoj prozi, i to o protoekspresionističkim elementima u Galovićevoj noveli *Ispovijed*. Novela je to koja i inače u novije vrijeme sve više privlači pozornost književnih znanstvenika upravo zbog svojih protoekspresionističkih signala kojima je Galović anticipirao ranog Krležu i ostale ekspresioniste, a o kojima je Šicel govorio potkrepljujući svoje teze citatima iz novele.

Mini blok od tri izlaganja o Galovićevoj dramskoj produkciji počeo je akademik Nikola Batušić koji je govorio o protoekspresionističkim elementima u Galovićevim dramama *Tamara* i *Ispovijed*. Batušić je podsjetio da je upravo dramski žanr onaj u kojem je Galović napisao najviše svojih djela (30-ak), što ga čini jednim od najplodnijih dramatičara hrvatske moderne. U spomenutim dvjema dramama Batušić je pronašao elemente kojima Galović anticipira dramatičare iz idućeg mu ekspresionističkog razdoblja, a to su npr. morbidna erotika, motiv fatalne žene s karnalnim namjerama (*Tamara*), kao i vizije, halucinacije i snovi te pojavljivanje na sceni zastupnika onostranosti (*Pred smrt*). Prof. dr. sc. Boris Senker govorio je o nedogotovljenim Galovićevim dramskim tekstovima kojih ima popriličan broj, što govori u prilog tezi da je Galović bio opsjednut teatrom. Senker je uvidom u dramske skice i nacрте koje si je Galović unaprijed napravio kao desetogodišnji plan pisanja zaključio da je zaista šteta što ga je prerana smrt na bojištu nažalost spriječila u tim namjerama jer neki nacrti imaju potencijala za odlične drame. Mini blok o Galovićevim dramama zaključio je mr. sc. Božidar Petrač svojim izlaganjem o Galovićevoj drami *Marija Magdalena*. Konstatirao je da je riječ o simbolističkoj drami koja, iako slijedi biblijski intertekst, u centar svoje pozornosti ne stavlja Isusovu muku i smrt, nego obraćenje Marije Magdalene, te poznate biblijske grešnice, ne i bludnice kako se o njoj obično krivo i neutemeljeno govori, na što je Petrač također upozorio.

Posljednja dva izlaganja na skupu skrenula su pozornost s Galovićeve književne produkcije na izvanknjiževnu stvarnost. Prvo je dr. sc. Mijo Lončarić govorio o jeziku Galovićevih kajkavskih stihova, konstatirajući da je nakon proučavanja izvornog Galovićeva peteranskoga govora u Galovićevo i današnje vrijeme zaključio da se taj jezik i nije previše tijekom ovih 100-tinjak godina promijenio, što implicira potpunu razumljivost Galovićevih kajkavskih stihova suvremenom (kajkavskom) čitatelju. O tome da se Galovićeve stihove, osim čitati, može uglazbljene i slušati govorila je akademkinja Koraljak Kos. Kao najuspjelija uglazbljenja Galovićevih stihova izdvojila je ona što ih je još 30-ih godina prošlog stoljeća učinio Krešimir Baranović (*Pozdravljenje, Medaš, Kum Martin*), a za ilustraciju je čak i zapjevala njihove dijelove. No kao najbolji Baranovićev uradak izdvojila je pjesmu *Crn-bel* koju su prisutni zatim i poslušali.

Nakon stanke za ručak i obilazak Galovićeve klijeti na obližnjim Širovicama blizu Koprivnice, u 17 sati slijedilo je predstavljanje do sada objavljenih svezaka Galovićevih sabranih djela koja izdaje ogranak Matice hrvatske Koprivnica. O do sada izašlim *Pjesmama, Pripovijetkama* i *Dramama* iz te edicije govorili su urednik biblioteke Dražen Ernečić te glavni i odgovorni urednik sabranih djela dr. sc. Milivoj Solar. Nakon predstavljanja svezaka slijedila je rasprava o jutrošnjoj sesiji znanstvenog skupa u koju su se, osim izlagača, uključili i ostali gosti, pa i gledatelji, inzistirajući ponajviše na pitanjima Galovićeve kajkavske lirike te mogućnostima suvremenog čitanja Galovićevih djela.

Mario Kolar

**»MONS. DR. JURAJ MAĐEREC - ŽIVOT I DJELO«,
ZNANSTVENO-STRUČNI SKUP U POVODU 50. OBLJETNICE SMRTI**

U Molvama je 8. rujna 2007. godine, u organizaciji Općine i župe Molve, pred stotinjak prisutnih u Domu kulture u Molvama održan znanstveno-stručni skup o životu i radu velikog Molvarca, monsinjora, doktora teologije, povjesničara i dobrotvora Jurja Mađerca. Skup je održan u povodu obilježavanja 50. godišnjice Mađerčeve smrti.

Na početku skupa, čija je moderatorica bila Kristina Cenkovičan, prisutne je pozdravio predsjednik organizacijskog odbora Mario Kolar koji je naglasio zadovoljstvo zbog toga što je osam referenata, koji će iznijeti svoja izlaganja na skupu, odgovorilo na nemali izazov proučavanja životi i djela jedne kompleksne i do kraja neistražene povijesne ličnosti kao što je bio Mađerec.

Prvo izlaganje održao je Vladimir Šadek, posljediplomant na Fakultetu političkih znanosti, koji je rekonstruirao društveno-povijesne okolnosti Molva u vrijeme Mađerčeva odrastanja kako bi pokušao pretpostaviti što je to utjecalo na formiranje Mađerčeve ličnosti i životnog poziva. Mr. Damir Bobovec, voditelj arhiva varaždinske biskupije, govorio je o Mađerčevoj cjeloživotnoj povezanosti s rodnim Molvama, iako je većinu života proveo u tuđini (Varaždin, Zagreb, Beograd, Rim). Do 1941. godine Mađerec je redovito provodio ljetni dopust u Molvama, konstatirao je Bobovec, a nakon što su mu te godine političke vlasti zabranile da se vrati u domovinu, veze s Molvama održavao je intenzivnom korespondencijom s rodbinom i prijateljima iz Molva. Sljedeće izlaganje održala je Doroteja Hontić, pripadnica Družbe sestra milosrdnica sv. Vinka Paulskog, koja je pred javnost iznijela do sada većinom nepoznate detalje i dokumente koji rasvijetljavaju presudnu Mađerčevu ulogu u tome što su u Molve 1940. došle časne sestre milosrdnice. Dr. sc. Ivica Zvonar s Odsjeka za povijest HAZU govorio je o Mađerčevoj povezanosti s prekodravskim selom Repašom, mjestom u kojem je Mađerec boravio u djetinjstvu i s kojim nikad do kraja života nije izgubio kontakt te ga je često posjećivao, a uvelike mu je i pomogao da sagradi svoju novu crkvu. Mons. dr. Jure Bogdan, današnji rektor Zavoda sv. Jeronima u Rimu, govorio je o Mađercu kao rektoru te ustanove. Istaknuo je Mađerčevu veliku važnost za tu ustanovu, posebno pri gradnji nove zavodske zgrade 1939. godine te tijekom i nakon Drugoga svjetskog rata kada je zahvaljujući Mađercu i Zavodu oko 20.000 ljudi spašeno od izručenja komunističkim vlastima. Mađerčeva bogata djelatnost dok je bio rektor Zavoda svrstava ga, napominje Bogdan, među najvažnije zavodske rektore u njegovoj polutisućljetnoj povijesti, a njegov gotovo tridesetogodišnji staž na toj funkciji čini ga najdugovječnijim rektorom te ustanove. Izlaganje o do sada nigdje objavljenoj korespondenciji između Mađerca i hrvatskog umjetnika svjetskoga glasa Ivana Meštrovića, koja se čuva na američkom sveučilištu Notre Dame, održao je Mario Kolar, apsolvent kroatistike na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Kolar je na temelju uvida u petnaestogodišnju prepisku između te dvojice hrvatskih velikana zaključio da se između njih razvilo pravo prijateljstvo pa je Mađerec u nekoliko prilika čak bio i posrednik za Meštrovićeva djela pri postavljanju nekih izložbi u Italiji. Izvršavao mu je i ostale povjerljive usluge, kao i Meštrović Mađercu. Kolar je posebno naglasio da je iz tih pisama za Molve posebno bitan podatak, koji do sada nije bio poznat, da je Mađerec od Meštrovića naručio dva reljefa što ih je mislio postaviti oko crkve u Molvama, međutim, svoju nakanu nije izvršio jer ga je pretekla smrt. Mr. sc. Hrvoje Petrić sa Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu govorio je o Mađercu kao povjesničaru. Skup je zaključio Dragutin Kokša izlaganjem o sjećanjima na Mađerca koja su i 50 godina nakon njegove smrti još i te kako živa, i u sjećanjima Mađerčevih sumještana i u sjećanjima mnogih njegovih prijatelja diljem svijeta.

Mario Kolar